

UNIVERZITET U SARAJEVU - FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU

ZAVRŠNI RAD

**KAKO *GOOGLE TRANSLATE* PREVODI FAKTITIVNO – KAUZATIVNE
GLAGOLE SA TURSKOG NA BOSANSKI JEZIK**

Mentor: doc. dr. Mirsad Turanović

Kandidat: Leila Arap

Sarajevo, novembar, 2024

UNIVERSITY OF SARAJEVO – FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF ORIENTAL PHILOLOGY

FINAL THESIS

**HOW GOOGLE TRANSLATE TRANSLATES FACTITIVE – CAUSATIVE
VERBS FROM TURKISH TO BOSNIAN**

MENTOR: doc. dr. Mirsad Turanović

CANDIDATE: Leila Arap

Sarajevo, novembar, 2024

SAŽETAK

U ovom završnom magistarskom radu analizira se kako Google translate prevodi faktitivno – kauzativne glagole sa turskog na bosanski jezik. Faktitiv – kauzativ je glagolsko stanje koje se u turskom jeziku realizira gramatičkim putem pomoću sufiksa, dok su njegovi prevodni ekvivalenti u bosanskom jeziku leksičko – sintaksičke konstrukcije, koje su uvjetovane kontekstom. Google translate često doslovno prevodi riječi ne prepoznavajući kontekst, što dovodi do netačnih prijevoda. Cilj ovog rada je analizirati način na koji Google translate bira jedan od potencijalnih prevodnih ekvivalenata unutra minimalnog konteksta. Stavlja se poseban fokus na pronalaženje uzroka pogrešnog prijevoda, te analiza pravilnih i nepravilnih prijevoda. Za analizu su korišteni primjeri iz različitih tekstualnih izvora.

Ključne riječi: Google translate, faktitiv, kauzativ, turski jezik, bosanski jezik

SUMMARY

This master's thesis analyzes how Google translate translates factitive – causative verbs from Turkish to Bosnian. Causative is a verb form that is realized grammatically in Turkish through suffixes, while its equivalents in Bosnian are lexical-syntactic constructions that depend on context. Google translate often translates words literally without recognizing the context, leading to incorrect translations. The aim of this work is to analyze how Google translate selects one of the potential translation equivalents within minimal context. Special focus is placed on identifying the causes of incorrect translations and analyzing both correct and incorrect translations. The analysis is based on examples from various textual sources.

Keywords: Google translate, factitive, causative, Turkish language, Bosnian language

SADRŽAJ

UVOD	1
HISTORIJA MAŠINSKOG PREVOĐENJA.....	2
GOOGLE TRANSLATE.....	4
FAKTITIV – KAUZATIV U TURSKOM JEZIKU	5
MORFOLOŠKI ASPEKT FAKTITIVNIH I KAUZATIVNIH GLAGOLA U TURSKOM JEZIKU	7
SEMANTIČKO – SINTAKSIČKI ASPEKT FAKTITIVA – KAUZATIVA U TURSKOM JEZIKU	9
FAKTITIVNO – KAUZATIVNO STANJE U BOSANSKOM JEZIKU	13
ANALIZA.....	14
□ ANALIZA PRIMJERA PREUZETIH IZ TURSKIH SERIJA	14
□ ANALIZA PRIMJERA PREUZETIH IZ KNJIŽEVNIH TEKSTOVA	21
□ ANALIZA KAUZATIVNIH KONSTRUKCIJA S GLAGOLIMA <i>YAPTIRMAK</i> , <i>AFFETTIRMEK</i> I <i>HESAP AÇTIRMAK</i>	25
ZAKLJUČAK.....	36
LITERATURA	39

UVOD

U turskom jeziku faktitivno – kauzativni glagoli tvore se pomoću identičnih sufiksa, a na temelju valencije glagola se realizira faktitivno ili kauzativno značenje glagola.¹ Kada je riječ o prijevodnim ekvivalentima u bosanskom jeziku, leksičko – sintaksičke konstrukcije uvjetovane su kontekstom.

Cilj ovog rada jeste analizirati na koji način *Google translate* prevodi faktitivno – kauzativne glagole sa turskog jezika na bosanski jezik i kakvu mogućnost daje korisnicima koji žele učiti jezik. Napominjemo da se ovo istraživanje ne bavi samim radom *Google translate-a*, njegovim metodama i bazom podataka.

U teorijskom dijelu rada reći ćemo nešto više o mašinskom prevođenju, njegovoj historiji, a zatim i o *Google translate-u*, koji je svjetski najpoznatiji besplatni alat za mašinsko prevođenje. Korpus istraživanja predstavljaju tekstovi na turskom jeziku, odnosno primjeri iz književnih tekstova i turskih serija.

Rad je koncipiran u dva dijela. U prvom dijelu rada govorit će se o samoj teoriji, morfološkim i sintaksičko – semantičkim karakteristikama faktitiva i kauzativa, a u drugom dijelu rada analizirat će se primjeri. Kroz ovaj rad ukazat ćemo na greške koje *Google translate* pravi prilikom prevođenja. Nastojat ćemo objasniti zašto *Google translate* pravi te greške, da li ima razlike prilikom prevođenja rečenica iz serija i književnih tekstova. Pored navođenja manje uspješnih prijevoda, navest ćemo i primjere kada *Google translate* uspješno prevodi.

---

¹ Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenog turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996, str. 224

HISTORIJA MAŠINSKOG PREVOĐENJA

Otkako je tehnologija postala dio naših života, javljaju se ideje o postojanju sistema koji prevode sa jednog jezika na drugi. Kroz historiju ljudi su se neprekidno trudili da prevaziđu jezičke barijere, kako bi uspostavili komunikaciju sa drugima. Još od drevnih civilizacija do savremenog doba, razvijala se potreba za prevođenjem sa jednog jezika na drugi radi razumijevanja, trgovine, diplomatije i kulturne razmjene. Ova potreba za međujezičnom komunikacijom nije samo bila odraz praktičnih potreba već i ljudske želje za povezivanjem i razumijevanjem drugih kultura. Kroz historiju javljaju se različite tehnike prevođenja i interpretacije.

Termin mašinsko prevođenje odnosi se na sisteme koji su odgovorni za izradu prijevoda sa ili bez ljudske pomoći. Upotreba uređaja, kao rješenje kod razbijanja jezičnih barijera predložena je prvi put u 17. stoljeću. U tom razdoblju dolazi do ideja o tzv. mehaničkom rječniku. Prvi zadovoljavajući prijedlog se pojavljuje 1933. godine kada su izdata dva patenta za mehaničke rječnike, jedan u Francuskoj, a drugi u Rusiji. Francuski inženjer Georges Artsrouni izdaje patent koji se sastojao od mehaničkog uređaja i koji je radio pomoću električnog motora. Taj uređaj bi snimao i preuzimao informacije sa široke vrpce. Uređaj je imao kapacitet od nekoliko hiljada znakova. Svaka riječ imala je svoj ekvivalent na nekoliko različitih jezika. Iako su mnogi bili zainteresovani za ovaj izum, početak Drugog svjetskog rata je zaustavio dalje napredovanje.²

Dalji razvoj mašinskog prevođenja dogodio se nakon Drugog svjetskog rata. Istraživanja i radovi na mašinskom prevođenju započeli su 1950-ih godina, tokom Hladnog rata, sa jednim eksperimentom u kojem je uspješno prevedeno više od 60 rečenica sa ruskog jezika na engleski jezik. Prvi program za mašinsko prevođenje je u memoriji imao 6 gramatičkih pravila i 250 riječi. Uspješni rezultati ovog eksperimenta su postavili temelj za daljnja istraživanja.³

Ključni trenutak je bio razvoj računarske tehnologije koja je omogućila razvoj prvih sistema za prevođenje. Međutim, u tom periodu sistemi su se pretežno oslanjali na zamjenu samo riječi ili

---

² E.F.K.Koerner and R.E.Asher, *Concise history of the language sciences: from the Sumerians to the cognitivists*, Pergamon Press, Oxford, 1995, 431-445

³ Tuba Ayık Akça, *Edebi metinlerde ve uzmanlık alan metinlerinde makine çevirisinin olanakları/olanaksızlığı: çevirmenin değişen görev tanımlarına yeniden bakmak*, RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (30), str. 1321-1343

nekih fraza, te na onovu toga nije moglo doći do preciznog prevođenja. Tek krajem 20. stoljeća javljaju se sistemi za prevođenje, među kojima je i *Google translate*, o kojem će kasnije biti govora.

Napredak tehnologije omogućio je da programi za mašinsko prevođenje postanu kompetentni alati za prevođenje, posebno između zapadnih jezika. Također, razvijene su aplikacije koje mogu poprilično dobro prevesti jezike sa aglutinativnom strukturom, kao što su turski i korejski jezik.⁴

Istraživanja pokazuju da uspjeh prevodilačkih programa varira ovisno o jezicima koji se prevode, posebno kada su u pitanju srodni jezici. Stopa uspješnosti ovih programa se povećava u prijevodima između ruskog i srpskog, koji su u porodici slavenskih jezika, dok ta stopa opada između jezika kao što su turski i engleski jer ne pripadaju istoj porodici jezika. Prevodilački programi ne mogu u potpunosti prenijeti kulturu jednog jezika zbog svoje mehaničke prirode, što ostavlja trag na kvalitetu prijevoda. Gramatika je ključna za prevodilačke programe jer razlike u strukturi rečenica dovode do grešaka u prevođenju. Npr., dok je redosljed strukture rečenice u engleskom jeziku „subjekat + glagol + prilog mjesta + prilog vremena“, u turskom jeziku struktura rečenice glasi „subjekat + objekat / prilog vremena / mjesta + glagol“.⁵ Glavni razlog zašto prevodilački programi pogrešno prevode je upravo zbog tog rasporeda riječi u rečenici.

Još jedan od razloga zašto dolazi do pogrešnog prevođenja je nemogućnost uključivanja emocija i poznavanja kulture jednog jezika. U jeziku postoje riječi ali značenje tih riječi kreira društvo. Npr. u turskom jeziku kada dijete nauči riječ *yazık* 'šteta', uči i u kakvim situacijama se ta riječ koristi i zašto.⁶ U ovom izrazu se krije osjećaj saosjećanja i taj osjećaj prevodilački programi teško mogu prepoznati.

---

⁴ Tuba Ayık Akça, *Edebi metinlerde ve uzmanlık alan metinlerinde makine çevirisinin olanakları/olanaksızlığı: çevirmenin değişen görev tanımlarına yeniden bakmak*, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), str. 1321-1343

⁵ Dr. Hatice Parlak, Doç. Dr. Aliye Uslu Üstten, Dr. Demet Kardeş, Yrd. Doç. Dr. Hasan Kaplan, Dr. Asuman Güneş Ulus, Doç. Dr. Gülsün Mehmet, *Akademik türkçe 1 (Uluslararası Öğrenciler İçin)*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2017, str. 13

⁶ Ibid

GOOGLE TRANSLATE

Tehnologija se brzo razvija i mijenja svakodnevno. Kompjuterske tehnologije se koriste u različitim područjima i profesijama kako bi uštedile vrijeme i novac i poboljšale krajnji proizvod. Jedno od područja u kojim se koristi tehnologija jeste i prevođenje. U današnjem svijetu prevođenja koriste se različiti mašinski programi kako bi taj proces bio što efikasniji. Jedan od takvih je *Google translate* koji je svjetski najpoznatiji besplatni alat za mašinsko prevođenje. Pokrenut je 28. aprila 2006. godine.⁷ Ova aplikacija je imala zadatak da ukloni jezičke barijere koje su postojale među ljudima i da se na taj način uspostavi komunikacija u cijelom svijetu.

Danas *Google translate* podržava više od 100 jezika, a 2006. godine kada je pokrenut podržavao je samo arapski i engleski jezik. *Google translate* ima 500 miliona korisnika, dok je u početku bilo samo nekoliko stotina. Kada je riječ o najtraženijim kombinacijama, to su uglavnom sa engleskog jezika na arapski, ruski, portugalski itd. Od 2009. godine moguće je prevoditi i na turski jezik.⁸

Google translate traži obrasce u dokumentima kako bi pronašao ekvivalent za prijevod, ali može odabrati neodgovarajuće značenje za određeni kontekst. Koristan je za razumijevanje osnovnog smisla teksta na stranom jeziku, ali se ne preporučuje za prevođenje dužih rečenica ili tekstova.

Google translate je u novembru 2016. godine prešao na *Google Nöral Makine Çevirisi* (GNMT), koji prevodi sve rečenice odjednom, a ne samo jedan dio. Ovaj sistem koristi širi kontekst da bi pomogao u razumijevanju najprikladnijeg prevoda, a zatim reorganizuje taj prevod i prilagođava ga ljudskom govoru sa odgovarajućom gramatikom.⁹

Međutim mašinsko prevođenje još uvijek ima poteškoća u razumijevanju stila teksta i nekih konotacija. Često ne uspijeva pružiti prijevod koji odgovara potrebnom kontekstu, posebno kada se suočava sa izborom između vremena, te pruža doslovne prijevode za idiome.

---

⁷ <https://blog.google/products/translate/ten-years-of-google-translate/>

⁸ Tuba Ayık Akça, *Edebi metinlerde ve uzmanlık alan metinlerinde makine çevirisinin olanakları/olanaksızlığı: çevirmenin değişen görev tanımlarına yeniden bakmak*, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), str. 1326.

⁹ Tuba Ayık Akça, *Edebi metinlerde ve uzmanlık alan metinlerinde makine çevirisinin olanakları/olanaksızlığı: çevirmenin değişen görev tanımlarına yeniden bakmak*, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), str. 1326

Danas se široko koriste sistemi za prevođenje koji se stalno unapređuju i pružaju nove funkcionalnosti korisnicima. Pored *Google translate-a* tu se ubrajaju i *Yandex translate* i *Microsoft Bing translate*. Jedna od karakteristika *Google translate-a* je tzv. *crowdsource* odnosno *Translation Community*. Korisnici svaki dan prevedu i do 100 milijardi riječi pomoću *Google translate-a*, te zahvaljujući ovoj opciji oni svojim zapažanjima i ispravljanjem pogrešnih prijevoda doprinose poboljšanju kvalitete.

U današnjem vremenu mašinsko prevođenje je neizostavni dio naše svakodnevnice. Koristi se u različitim oblastima, od poslovne komunikacije do obrazovanja. Iako mašinsko prevođenje ne može zamijeniti ljudski faktor u prevodilačkoj industriji, tehnologija ipak nastavlja da napreduje. Na taj način se otvara put prema boljem razumijevanju i prevođenju među različitim jezicima i kulturama.

FAKTITIV – KAUZATIV U TURSKOM JEZIKU

Faktiv i kauzativ spadaju u gramatičku kategoriju glagolskog lika (stanja, dijateze). Glagolski lik (stanje, dijateza) gramatička je kategorija glagola pomoću koje se preciziraju subjektno – objektivne relacije: odnos subjekta prema objektu radnje ili odnos same radnje prema subjektu ili objektu. U turskom jeziku to se ostvaruje pomoću gramatičkih morfema (sufiksa) kojima se proširuje glagolska osnova.¹⁰ Naprimjer:

yazmak 'napisati' – *yaz* + *dir* + *mak* 'dati nekome da napiše'

Nekada se termin faktitiv upotrebljava i za kauzativ, ali se ova dva lika dosta razlikuju na semantičkom i sintaksičkom planu.

Faktivni (učinski, uzročni) glagoli jesu oni koji prouzrokuju neku radnju izraženu jednim srodnim glagolom i samim tim, otvaraju mjesto za uvođenje direktnog objekta, dok kauzativni (uzročni, poticajni) glagoli označavaju radnju koju neko vrši na poticaj subjekta (npr. *pojiti* – *činiti da neko*

---

¹⁰ Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenog turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996, str. 216

pije), odnosno radnju koju ne vrši sam subjekat, nego neko drugi ali po njegovoj zapovijedi ili uz njegovu pomoć.¹¹

U turskom jeziku i faktitiv i kauzativ tvore se pomoću identičnih sufiksa. Koje će se od ta dva značenja upotrijebiti, zavisi od valencije glagola tj. njegove sposobnosti da uza se veže dopune u različitim padežima. Svi glagoli koji su neprijelazni ili indirektno prijelazni postaju direktno prijelazni, tj. otvaraju mjesto za objekat u akuzativu, odnosno postaju faktitivni. Naprimjer:

yaşamak 'živjeti' – *yaşatmak* 'oživjeti nekoga'

Direktno prijelazni glagoli dobijaju kauzativno značenje te izražavaju da subjekat uzrokuje vršenje radnje preko nekog izvršioca. Na osnovu toga ovi glagoli u kauzativnom obliku dobijaju i dopunu u dativu, kojom se izražava *logički subjekat* glagolske radnje.¹²

kesmek 'odsjeći, odrezati' – *kestirmek* 'dati nekome da odsiječe'

- *Saçlarımı kestim.* 'Odsjekla sam svoju kosu.'
  - *Saçlarımı berber+e kestirdim.* dosl. 'Dala sam frizeru da mi skрати kosu / da me ošiša.'
- 'Frizer me je ošišao.'

Kao što se od neprijelaznog glagola dodavanjem odgovarajućeg sufiksa tvori faktitivni lik, tako se i udvajanjem sufiksa od faktitiva može tvoriti kauzativ.

ölmek – 'umrijeti'

öldürmek – 'ubiti' (dosl. 'učiniti da neko umre' – faktitiv)

öldürtmek – 'unajmitti nekoga da ubije, dati da se neko ubije' – kauzativ

Na isti način gomilanjem više kauzativnih sufiksa izražava se radnje koju subjekat vrši preko više posrednika, npr. *öldürttürmek* – 'unajmitti nekoga da nađe nekoga da ubije'.

Pošto svako kauzalno značenje implicira i faktitivno značenje, upotrebljavaju se isti sufiksi. Međutim, postoji bitna razlika između faktitiva i kauzativa, a to je da kauzativ u radnju može uvesti posrednika ili tzv. logički subjekt radnje.

---

¹¹ ibid

¹² Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenog turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996, str. 225

MORFOLOŠKI ASPEKT FAKTITIVNIH I KAUZATIVNIH GLAGOLA U TURSKOM JEZIKU

Kako smo već naveli, faktitiv i kauzativ u turskom jeziku tvore se pomoću istih sufiksa, a koje će se značenje realizirati zavisi od valencije glagola (sposobnosti da veže dopune u različitim padežima).

Faktitiv – kauzativ se tvori dodavanjem sljedećih sufiksa:

- - *dir/tir* ako se glagolska osnova završava na konsonant:

Sufiks	Primjeri
<i>dir/tir</i>	Giy + dir + mek – obući nekome nešto Gez + dir + mek – voditi u šetnju Iyileş + tir + mek – izliječiti
<i>dır/tır</i>	Inan + dir + mak – uvjeriti nekoga Kız + dir + mak – naljutiti Tanış + tır + mak – upoznati nekoga sa nekim
<i>dur/tur</i>	Dol + dur + mak – napuniti Dur + dur + mak – zaustaviti Koş + tur + mak – natjerati da trči
<i>dür/tür</i>	Öl + dür + mek – ubiti nekoga Gül + dür + mek – zasmijati, nasmijati Bölüş + tür + mek – učiniti da neko nešto podijeli sa nekim

- - *er/ar* kod nekolicine glagola čija se osnova završava na k, t i p

Sufiks	Primjeri
<i>Er</i>	Gid + er + mek – otkloniti
<i>Ar</i>	Kop + ar + mak – izvući, iščupati, kidati

- - *ır/ür* kod nekolicine glagola čija se osnova završava na ç, ğ, t, y i ş (izuzetak su reciprocitativi)

Sufiks	Primjeri
İr	Bit + ir + mek – okončati, završiti
Ir	Yat + ir + mak – staviti da legne
Ur	Doğ + ur + mak – roditi
Ûr	Düş + ür + mek – oboriti

- - it/ıt/ut/üt kod ograničenog broja glagola čija se osnova završava na k i z

Sufiks	Primjeri
It	Ak + it + mak – učiniti da poteče (voda), pustiti da teče
Ut	Kork + ut + mak – zastrašivati, plašiti, prijetiti

- - t ako se glagolska osnova završava na vokal ili sonante l i r

Sufiks	Primjeri
T	Başla + t + mak – učiniti/natjerati da počne, otpočeti
	Otur + t + mak – staviti da sjedi, posaditi
	Tanı + t + mak – upoznati

SEMANTIČKO – SINTAKSIČKI ASPEKT FAKTITIVA – KAUZATIVA U TURSKOM JEZIKU

Kada je riječ o semantičko - sintaksičkom aspektu faktitiva i kauzativa u turskom jeziku, sufiks koji je dodan na osnovu neprelaznih glagola ima faktitivno značenje. Na osnovu toga glagolska radnje postaje aktivna i djelotvorna i otvara mjesto za direktni objekt. Drugim riječima ti glagoli postaju direktno prijelazni.¹³

*Bu cevizler **beni** susatır.* 'Ti orasi će mi izazvati žeđ.' – dosl. 'Učinit će **me** žednim.'

Indirektno prijelazni glagoli sa faktitivnom i kauzativom postaju dvostruko prijelazni i uz dalji objekat dolazi i bliži objekat.¹⁴

Beni bu saçma sapan şeylere inandırılmazsın. 'Nećeš me moći uvjeriti u te gluposti.'

U ovom primjeru glagol *inanmak* je indirektno prijelazan, te dodavanjem sufiksa *-dir* postaje direktno prijelazan. Na osnovu tog sufiksa dobija faktitivno stanje. Prevodni ekvivalent na bosanskom jeziku je glagol „uvjeriti, uvjeravati“.

Direktno prijelazni glagoli u faktitivno – kauzativnom liku imaju kauzativno značenje. Oni postaju dvostruko prijelazni i imaju dva subjekta:

- a) Gramatički
- b) Logički koji je u dativu

Obzirom da stoje u dativu, vršenje radnje se prenosi sa gramatičkog subjekta na logički tj. radnja se usmjerava prema njemu kao posredniku ili vršitelju.

Size bir iş yaptıracaktım. 'Htio sam vam dati da uradite jedan posao.'

Sözüne inanmayan padişah bu kez oğlana bir köprü yaptırmış.

'Sultan koji nije povjerovao u njegove riječi, ovaj put je naredio mladiću da napravi most.'

---

¹³ Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenog turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996, str. 227

¹⁴ ibid

Kod navođenja logičkog subjekta u dativu može doći do rečenične polisemije. Odnosno, dativ imenice ne mora uvijek biti logički subjekt, može predstavljati i dalji objekat predikata u kauzativnom liku.

1) *Oğlum+a mektup yazdım.* (Napisao sam **sinu** pismo.)

2) *Oğluma+a mektup yazdırdım.*

a) Dao sam **sinu** da napiše pismo. (sin predstavlja logički subjekt)

b) Dao sam da mi **sinu** napiše pismo. (sin je dalji objekat, a logički subjekt nije izražen.)

Ukoliko se insistira na samoj radnji ili njenim posljedicama, logički subjekt se ne naznačava.

Drina köprüsünü Sokollu Mehmet Paşa yaptırmıştır.

'Most na Drini dao je sagraditi/sagrađio je/ podigao je Mehmed – paša Sokolović.'

Do ispuštanja logičkog subjekta dolazi kod glagola koji imaju više kauzativnih sufiksa. U tim slučajevima nije moguće naznačiti veći broj posrednika u vršenju gl. radnje, nije ni potrebno jer se upravo na taj način potencira njihova neodređenost.

Esmeyi öldürtüler... Öldürttürecekler...

Esmu su ubili.... Ubit će je.... (dosl. 'Dat će (nekome) da je ubije. / Unajmit će nekoga da je ubije.)

Iz značenja naredbe i insistiranja da se neka radnja izvrši, razvilo se i značenje primoranosti na nešto. U tim slučajevima glagol može imati:

1) Jedan kauzativni sufiks:

Hasan karısına bir daha doğurtmuş. 'Hasan je natjerao ženu da još jednom rodi.'

2) Više kauzativnih sufiksa, njihovo gomilanje ne signalizira više posrednika, nego naglašava da je neko primoran da nešto učini

Kapıyı hizmetçiye açtırmışlar. 'Natjerali su služavku da otvori vrata.'

Navest ćemo još jedan primjer iz članka o faktitivu i kauzativu koji je priredila Funda Kara. Kako ona navodi, prisiljavanje nekoga da nešto učini je također jedna od najčešćih funkcija uzročnosti tj. faktitiva.¹⁵

Bütün bulaşıkları bana yıkatıyorsun. 'Tjeraš me da ja operem svo suđe.'

Nekada se faktitivno – kauzativnim likom izražava da subjekt pojačanim intenzitetom vrši neku radnju, tj. da potiče samog sebe na nešto:¹⁶

O gittikçe işi azıtıyor. (On sve više i više postaje drzak.)

Faktitivno – kauzativnim glagolima može se izraziti da subjekt dopušta, svjesno ili mimo svoje volje, da se neka radnja vrši u korist ili na štetu drugog, odnosno njega samog (kauzativi medij):

Kendini hastalığa kaptırmışsın. 'Razbolio si se, očito.'

Faktitivni nastavci mogu imati i funkciju izazivanja nečega što je učinjeno nenamjerno. Tada se obično koriste u negativnim situacijama.¹⁷

Yaktın yandırdın beni... (Uništio si me...)

Kauzativnim glagolima se izražava i tzv. direktna kauzacija kao intencija subjekta:¹⁸

Bu adam eşini öldürdü. (Ovaj čovjek je (svjesno) ubio svoju ženu.)

Određeni broj glagola čiji je faktitivno – kauzativni lik izveden iz osnove direktno prijelaznih glagola upotrebljava se u faktitivnom značenju, te je njihova dopuna u dativu u funkciji daljeg objekta. Npr. *kimseye bir şey bildirmek* – 'saopćiti/javiti nekome nešto'.¹⁹

İmtihanların neticelerini talebelere bildirdiniz mi? (Jeste li studentima javili rezultate ispita?)

---

¹⁵ Funda Kara, *Oldurganlık ve Ettirgenlik Çatı Eklerinin İşlevleri. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), str. 1210

¹⁶ Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenog turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996, str. 229

¹⁷ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, str. 126

¹⁸ Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenog turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996, str. 229

¹⁹ ibid

Također, na glagole koji imaju reciprocitativni nastavak može se dodati i faktitivno – kauzativni lik. To ukazuje da se radnja ponavlja.²⁰

Dünya işleri, koşturuyorum işte! (Stalno sam u gužvi, u obavezama.)

Faktitivno – kauzativni nastavci se također susreću i kod nekih poslovice ili fraza. Naprimjer:²¹

- *Bülbül gibi konuşurmak* (itiraf etmek) – Natjerati nekoga da priča/prizna
- *Birinin çenesini açtırmak* (söz fırsatı vermek) – Navesti nekoga da priča
- *Onu bana söyletme şimdi!* (Nemoj me tjerati da to sad ispričam.)
- *Kasap isterse keçinin boynuzundan yağ çıkarır* (dosl. Ako mesar želi, može iz kozijih rogova izvaditi mast) – 'Sve dok su želja i odlučnost prisutni u čovjeku, sve može postići.'

Iako se faktitivno – kauzativni lik tvore od identičnih morfoloških sufiksa, može se uočiti jasna razlika između ova dva oblika kada je u pitanju semantički aspekt. Značenje zavisi prvenstveno od valencije glagola tj. sposobnosti da veže dopune u različitim padežima. Svi neprelazni i indirektno – prijelazni glagoli postaju direktno prijelazni, tj. otvaraju mjesto i za objekat u akuzativu, odnosno postaju faktitivni. S druge strane, direktno prijelazni glagoli postaju kauzativni. Kod ovakvih glagola subjekt uzrokuje vršenje radnje preko nekog posrednika, izvršioca radnje. Oni dobijaju dopunu u dativu kojom se izražava logički subjekt glagolske radnje.

---

²⁰ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, str. 134

²¹ Funda Kara, *Oldurganlık ve Ettirgenlik Çatı Eklerinin İşlevleri. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), str. 1212

FAKTITIVNO – KAUZATIVNO STANJE U BOSANSKOM JEZIKU

Kako smo već naveli, glagoli faktitivno – kauzativnog značenja u turskom jeziku tvore se pomoću određenih sufiksa, dok u bosanskom jeziku ne postoji njihov ekvivalent na morfološkom nivou. Oni se u bosanskom jeziku izražavaju pomoću leksičko – sintaksičkih konstrukcija koje su uvjetovane kontekstom.

Iako u bosanskom jeziku nema posebnog morfološkog sredstva kojim bi se moglo izraziti faktitivno – kauzativno značenje, ono se može izraziti na sljedeće načine: ²²

1. Posebnim glagolima:

pasti – srušiti, sići – spustiti itd.

2. Leksičko – sintaksički:

živjeti – ostaviti na životu (održati živim), teći – pustiti da teče itd.

Kod leksičko – sintaksičkog načina, gdje se kauzativ izražava pomoću konstrukcije koje čine glagoli kao što su *dati*, *natjerati*, *učiniti (da)* isl., nakon kojih slijedi gnomski prezent, subjekat radnju ne obavlja direktno već preko nekog drugog ko je stvarni izvršilac radnje. Ono što je karakteristično za bosanski jezik, jeste da se u ovakvim kontekstima vrlo često koristi aktivni glagolski oblik umjesto kauzativa, kako je u turskom. Naprimjer:

Saçımı kestirdim. dosl. 'Dao sam da me ošiša.' → 'Ošišao sam se.'

3. Ukidanjem povratne zamjenice „se“ kod određenih glagola:

ugasiti se – ugasiti, roditi se – roditi

4. Morfološkim putem pomoću prefiksa:

plakati – rasplakati

5. Pomoću pridjevskih osnova:

kiseo – kiseliti, crven – crveniti, bijel – bijeliti itd.

---

²² Ekrem Čausević i Barbara Kerovec, *Turski i hrvatski u usporedbi i kontrastiranju: Sintagma i jednostavna rečenica*, Ibis grafika, Zagreb, 2021, str. 37

ANALIZA

U prvom potpoglavlju ovog poglavlja fokusirat ćemo se na analizu različitih primjera upotrebe kauzativnih glagola u turskom jeziku. Nastojat ćemo prikazati raznovrsne primjere koji su preuzeti iz turskih serija i književnih tekstova, s ciljem da se stekne širi uvid u mogućnosti i ograničenja *Google translate* – a kod prevođenju kauzativnih konstrukcija.

▪ ANALIZA PRIMJERA PREUZETIH IZ TURSKIH SERIJA

1. *Ilgaz: Ben gidiyorum. Siz ifadeye girdiniz mi?*

*Ceylin: Aaa yok, kendisi **bekletmeyi** çok seviyor çünkü.*²³ (Pogledano: 19.3.2024 u 19:23)

GT: “Ilgaz: Idem. Jeste li dali izjavu?”

Ceylin: Aaa ne, jer voli **da čekate**.”

Ispravan prijevod: “Aaa ne, jer ona voli **kada je drugi čekaju**.”

Kao što smo već rekli, kauzativ se u turskom jeziku koristi kada se želi reći da neka osoba uzrokuje da druga osoba izvrši neku radnju. To se postiže dodavanjem određenih sufiksa na glagol. U primjeru koji smo naveli *bekletmek* je kauzativna forma od glagola *beklemek* (čekati), što znači da rečenični subjekat nije taj ko čeka već on čini/uzrokuje da neko drugi, odnosno logički subjekt, čeka. *Google translate* je na osnovu prethodne rečenice „pretpostavio“ da je logički subjekat radnje drugo lice množine, što je izraženo predikatom zavisne rečenice (“**da čekate**”), što nije tačno. Na osnovu rečeničnog ustrojstva možemo zaključiti da osoba, koja je izražena gramatičkim subjektom, postupa tako prema svima, a ne samo prema drugom licu množine. S druge strane, kauzalnost je ostala neiskazana.

U bosanskom jeziku u ovakvom kontekstu kauzalnost se može donekle izraziti upotrebom vremenske rečenice u kojoj je na mjestu objekta upotrijebljena zamjenica koja kataforički upućuje na gramatičkog subjekta kao uzročnika radnje (“**kada je drugi čekaju**”).

---

²³ Yargı, sezona 3, epizoda 86, emitovana na Kanal D, 10. Mart 2024

2. *Onu öyle giydirdim ki...* (Pogledano: 23.4.2024 u 10:20)

GT: “Ja **sam** je tako **obukao...**”²⁴

Ispravan prijevod: “Tako **sam** ga **izgrdio...**”

U ovom primjeru vidimo kako *Google translate* može pogriješiti kod prevođenja riječi ili fraza koje imaju figurativno značenje u jednom jeziku. U navedenom primjeru kauzativni glagol *giydirdim*, koji doslovno znači „obukao sam ga/je“ koristi se figurativno da opiše verbalni napad ili oštru kritiku.

Google translate prevodi rečenice koristeći se obrascima prevođenja iz velikih korpusa podataka, ali kada se susretne sa figurativnim izrazom često nema mogućnost da to prepozna pa ga prevodi doslovno. U ovom primjeru jasno se vidi da mašinsko prevođenje može biti problematično kod prevođenja figurativnih izraza koji zahtijevaju kontekstualno razumijevanje.

3. *Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü!*²⁵ (Pogledano: 28.8.2024 u 10:24)

GT: “**Ne tjerajte** ga **da otvori** kutiju, **ne tjerajte** ga **da govori** loše stvari!

Ekvivalent u bosanskom jeziku: “Vući nekoga za jezik.”

U ovom primjeru navedena je poslovice *Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü* koju *Google translate* prevodi doslovno, ubacujući u rečenicu i logički subjekat (*ne tjerajte ga da govori*) kojeg nema u turskom tekstu. Doslovan prijevod navedenog frazema ne omogućava razumijevanje značenja frazema, naročito prvi dio (*Ne tjerajte ga da otvori kutiju*).

Google translate je u ovom primjeru odabrao glagol “tjerati” da izrazi kauzativno značenje. Pored toga, glagoli bi se upotrijebiti i neki drugi glagoli, kao npr. “izazivati”, “provocirati” i sl.

---

²⁴ <https://sozluk.gov.tr/>

²⁵ Yusuf Çotuksöken, Kemal Bak, *İlkokul ve ortaokullar için atasözleri sözlüğü*, Türkiye iş bankası kültür yayımları, İstanbul, 2022, str. 5

4. *Levent'e imzalatır musın?*²⁶ (Pogledano 19.8.2024 u 12:10)

GT: “Možete li **natjerati** Leventa **da potpiše**?”

Ispravan prijevod: “Možete li **dati** Leventu **da potpiše**?”

U ovom primjeru greška u prijevodu ponovo dolazi zbog načina na koji *Google translate* interpretira značenje uzročnosti iskazano kauzativom u rečenici.

U turskom jeziku glagol *imzalatmak* je kauzativni oblik glagola *imzalamak* „potpisati“. *Imzalatmak* može značiti „**dati / natjerati / omogućiti** nekome (da potpiše)“. *Google translate* je između više mogućih opcija odabrao glagol „natjerati“, iako bi u turskom značenje prisile, iskazano tim glagolom, vrlo vjerovatno bilo naglašeno prilogom *zorla* (silom) ili dodavanjem još jednog kauzativnog sufiksa. Kad nema indikatora da se radi o prisili, onda kauzativ treba prevoditi glagolom „dati“, koji ima kontekstualno neutralno značenje.

5. *Ben de her gece anlattırırdım matmazeli.*

*Annemle ilk karşılaşmasından itibaren anlattırırdım.*²⁷ (Pogledano: 30.5.2024 u 19:10)

GT: “**Natjerao sam** Mademoiselle **da priča** o tome svake večeri..

Želio bih da ti ispriča o svom prvom susretu s mojom majkom.”

Ispravan prijevod: “Svake večeri **sam tražila** od gospođice **da mi priča**.

Tražila sam od nje **da mi priča** o prvom susretu sa mojom majkom.“

Glagol *anlattırmak* je kauzativni oblik glagola *anlatmak*, a na bosanskom jeziku može se prevesti kao '**tražiti** od nekoga **da priča**'. *Google translate* u prvoj rečenici ponovo kauzativni lik glagola prevodi glagolom “natjerati”, što je open netačno jer nema nikakvog indikatora da se radi

---

²⁶ Kızıl gıncalar, sezona 1, epizoda 11, emitovana na kanalu NOW, 18. Mart. 2024

²⁷ Aşk – I Memnu, sezona 1, epizoda 18, emitovana na Kanal D, 7. Septembar 2020

o prisili zbog čega je bolje u takvim slučajevima upotrijebiti neki glagol neutralnijeg značenja kao što je npr. “tražiti”.

U prijevodu druge rečenice *Google translate* nije uopšte prepoznao da glagol *anlatmak* na sebi ima kauzativni sufiks, pa je umjesto glagola “tražiti”, koji bi ispravno izrazio značenje kauzativa iz jezika izvornika, upotrijebio modalni glagol “željeti”.

6. *Sen yaptın, sen dövürdün Mehmet'i, değil mi?*²⁸ (Pogledano: 29.6.2024 u 00:53)

GT: “Ti si to uradio, **prebio si** Mehmeta, zar ne?”

Ispravan prijevod: “Ti si to uradio, ti **si naredio da pretuku** Mehmeta, zar ne?”

Kao i u prethodnom primjeru, *Google translate* nije uopšte prepoznao kauzativni lik glagola. Glagol *dövmek* znači ‘(is)tući/udarati’, a dodavanjem sufiksa za kauzativ taj glagol znači ‘**reći/narediti** (nekome) da pretuče’.

7. *Bu işi halledeceğim baba, kendimi affettireceğim.*²⁹ (Pogledano: 2.7.2024 u 20:45)

GT: “Ja ću se pobrinuti za ovo tata. **Natjerat ću ga da mi oprosti.**”

Ispravan prijevod: “Ja ću to riješiti, **iskupit ću se.**”

Dodavanjem faktitivnog sufiksa na glagol *affetmek* dobijemo kauzativni glagol koji izražava da neko na neki način uzrokuje da neko drugi učini neku radnju. To značenje uzročnosti, kao što smo vidjeli u teorijskom dijelu, može se izraziti glagolima “reći/ dati/ zamoliti/ tražiti/ natjerati/ dozvoliti/ omogućiti (da neko uradi radnju)” i sl.. Koji će od tih glagola biti upotrijebljen u prijevodu na bosanski jezik, zavisi, prije svega, od konteksta. Međutim, u nekim slučajevima i leksičko značenje glagola sužava ili uvjetuje izbor adekvatnog ekvivalenta u bosanskom jeziku.

U slučaju navedenog glagola *affetmek*, leksičko značenje glagola isključuje mogućnost upotrebe glagola “**natjerati** (da oprosti)” u prijevodu na bosanski jezik jer je radnja opraštanja intimna odluka ne koju niko ne može djelovati silom. Zbog toga u prijevodu na bosanski jezik u

---

²⁸ Adını Feriha Koydum, sezona 1, epizoda 22, emitovana na kanalu Medyapım, 11. April 2018

²⁹ Adını Feriha Koydum, sezona 1, epizoda 4, emitovana na kanalu Medyapım, 4. April 2018

ovom slučaju možemo upotrijebiti glagol “**potruditi se** (da mi oprostite)”, ili, kao što smo gore naveli, glagol “**iskupiti se**”.

8. *Hayatım boyunca bana bir kuru dalı almadı. Bu kadın için çiçekçiye gitmiş, buket yaptırmış.*³⁰ (Pogledano: 28.8.2024 u 11:02)

GT: “Nikad mi u životu nije kupio suhu granu. Otišao je u cvjećaru i **dao napraviti** buket za ovu ženu.”

Ispravan prijevod: “Nikad mi u životu nije kupio ni suhu granu. Zbog ove žene je otišao u cvjećaru i **kupio** joj buket.”

U turskom jeziku glagol *yaptırmak* je kauzativni lik glagola *yapmak* “napraviti/ uraditi”. *Google translate* u ovom slučaju doslovno prevodi kauzativnu konstrukciju, pri tome ispravno vršeći odabir glagola u bosanskom jeziku (**dao napraviti buket**), ne praveći grešku, kao prethodnim slučajevima, kada je upotrijebljen glagol “**natjerati**”. Ovaj prijevod kontekstualno nije adekvatan jer u ovakvim kontekstima u bosanskom jeziku nije ustaljena kauzativna konstrukcija. U ovakvim kontekstima uzročnost se podrazumijeva. Isti je slučaj kada se, naprimjer, govori o šišanju. Turski govornik će u tom kontekstu morati eksplicitno iskazati uzročnost (*Saçımı kestirdim. „Dao sam se ošišati“*), dok će govornik bosanskog jezika samo iskazati rezultat radnje (Ošišao sam se). Zbog toga i u navedenom primjeru nije potrebno iskazivati kauzalnost, kao što to radi *Google translate*, već je dovoljno samo iskazati konačni rezultat radnje.

9. *Ama isterseniz Sezai beyi arayım, daha erken aldrayım randevuyu.*³¹ (Pogledano 27.8.2024 u 11:11)

GT: “Ali ako želite, mogu nazvati gospodina Sezaija i **zakazati** termin ranije.”

Ispravan prijevod: “Ali ako želite, mogu nazvati gospodina Sezaija i **zatražiti da pomjeri/zakaže** termin ranije.”

---

³⁰ Kızılıcak şerbeti, sezona 1, epizoda 7, emitovana na kanalu Show Tv, 9. Decembra 2022

³¹ Kızılıcak şerbeti, sezona 1, epizoda 5, emitovana na kanalu Show Tv, 25. Novembra 2022

I u ovom primjeru *Google translate* nije izrazio kauzativnu konstrukciju. Glagol *almak* bi u ovom kontekstu značio “uzeti termin/ naručiti se/nekoga”, dok bi kauzativni lik ovog glagola, upotrijebljen u navedenoj rečenici, značio da gramatički subjekat traži od nekoga drugoga da to uradi.

10. Pembe: *Sen de bu gece bizimle dua edip namazı kılar mısın kızım?*

Doğa: *Pembe hanım, ben ne yapacağımı bilmiyorum.*

Pembe: *Duayı Abdulah Bey yapıyor, namazı da o **kıldırıyor**.* ³² (Pogledano 27.8.2024 u 12:15)

GT: “Pembe: Hoćeš li se moliti i obaviti molitvu sa nama večeras, kćeri?”

Doğa: Gospođo Pembe, ne znam šta trebam raditi.

Pembe: Gospodin Abdulah klanja namaz i on **predvodi namaz.**”

Ispravan prijevod: “Pembe: Želiš li i ti sa nama večeras dovit i klanjati?”

Doğa: Gospođo Pembe, ne znam šta trebam raditi.

Pembe: Gospodin Abdulah uči dovu i **predvodi namaz.**”

Glagol *kılmak* znači “klanjati, obavljati namaz”, dok njegova kauzativna forma *kıldırmaq* znači “učiniti/omogućiti da neko klanja ili predvoditi namaz”. U ovom primjeru *Google translate* prepoznaje kauzativni oblik i ispravno ga prevodi, koristeći adekvatan ekvivalent iz vjerskog vokabulara u bosanskom jeziku (predvoditi namaz).

11. *Muhamet sana kim bunu yaptırđı?*³³ (Pogledano: 4.9.2024 u 10:22)

GT: Muhamede, ko te je **natjerao** na ovo?

U ovom primjeru nalazi se kauzativna konstrukcija *yaptırmak* od glagola *yapmak* “napraviti/uraditi”. Iako u rečenici nije prisutan neki indikator prisile kao što je npr. *zorla*, *Google*

³² Kızılıcık şerbeti, sezona 1, epizoda 19, emitovana na kanalu Show Tv, 18. Mart 2023

³³ Kızılıcık şerbeti, sezona 1, epizoda 25, emitovana na kanalu Show Tv, 12. Maj 2023

translate ovaj glagol prevodi kao “natjerati”, što se može prihvatiti kao pravilan prevod izvan konteksta.

12. *Bana zorla imza attırdı, kapının önüne koydu beni.*³⁴ (Pogledano 9.9.2024 u 13:40)

GT: **Natjerao me je da potpišem**, izbacio me je napolje.

Google translate u prijevodu ovog primjera koristi leksičko–sintaksičku konstrukciju „natjerati da neko nešto uradi“. Pošto je u ovom primjeru prisutan indikator prisile *zorla*, *Google translate* doslovno prevodi kauzativnu konstrukciju, te ispravno vrši odabir glagola koji je u bosanskom jeziku ekvivalent kauzativnog stanja.

13. *Ceylin: Büyüdüğü için uzamıştır tabii saçları.*

*Yekta: Uzamıştır tabii, inatçı o. Kestirmemiştir.*³⁵ (Pogledano 11.9.2024 u 10:48)

GT: Naravno, njena kosa je rasla sve duže kako je odrastala.

Naravno, da je visok, tvrdoglav je. **Nije odspavao.**

Ispravan prijevod: Naravno da je porasla, tvrdoglava je ona. **Nije se ošišala.**

Ovo je još jedan od primjera gdje *Google translate* ne prepoznaje kauzativnu konstrukciju *kestirmek* koja dolazi od glagola *kesmek* (rezati, sjeći). Iako je u prethodnoj rečenici navedeno da se radi o kosi, *Google translate* prilikom prevođenja nam nudi glagol „odspavati“. Tačno je da glagol *kestirmek* može značiti i „odspavati/drijemati/otkunjati“³⁶ ali kontekst uvjetuje aktivaciju kauzativnog značenja glagola „odsjeći“. U ovakvim kontekstima turski govornici iskazuju uzročnost (Nije se dala ošišati.), dok je u bosanskom jeziku dovoljno samo iskazati rezultat radnje, bez iskazivanja logičkog subjekta pa bi ispravan prevod glasio: „Naravno da je porasla, tvrdoglava je ona. **Nije se ošišala.**“

---

³⁴ Kızılıcak şerbeti, sezona 1, epizoda 15, emitovana na kanalu Show Tv, 3. Februar 2023

³⁵ Yargı, sezona 3, epizoda 67, emitovana na Kanal D, 15. Oktobar 2023

³⁶ <https://sozluk.gov.tr/>

▪ ANALIZA PRIMJERA PREUZETIH IZ KNJIŽEVNIH TEKSTOVA

14. *Ferhat tıpkı babamın çocukluğumda yaptığı gibi, saçımı okşayarak beni teselli etti. Neden bilmem, bu beni daha da ağılattı.*³⁷ (Pogledano: 24.8.2024 u 15:06)

GT: “Ferhat me je tješio milujući me po kosi, baš kao što je to činio moj otac kada sam bila dijete. Ne znam zašto, **ovo me je još više rasplakalo.**”

U ovom primjeru koristili smo rečenicu iz književnog teksta, koju je *Google translate* ispravno preveo. Na glagol *ağlamak* (plakati) dodat je sufiks za faktitiv i tako je nastao glagol *ağlatmak* (rasplakati). *Google translate* koristi velike količine podataka i u njegovim bazama se najčešće nalaze rečenice iz književnih tekstova koji pružaju dobar model za prepoznavanje gramatičkih struktura. To sve omogućava pravilno prevođenje i prepoznavanje faktitiva – kauzativa u ovakvim rečenicama.

15. *Dairede bulunduğu zamanlar asla pencere açtırmıyor.*³⁸ (Pogledano: 25.8.2024 u 14:17)

GT: “Nikada **ne dozvoljava da se otvori** prozor kada je u stanu.”

U ovom primjeru je također navedena rečenica iz književnog teksta. Kao što se može vidjeti, *Google translate* nije imao poteškoća prilikom prevođenja ove rečenice. Ovaj primjer predstavlja dio konvencionalnog jezika, što znači da *Google translate* može lakše prepoznati značenje takvih riječi i njihovih kombinacija.

16. *Bakışlarımı ayakkabılarımdan hemen karşımda duran takunyalara kaydurdım.*³⁹

(Pogledano: 25.8.2024 u 17:20)

GT: “**Prebacila sam** pogled sa cipela na klompe ispred sebe.”

Ispravan prijevod: **Skrenula sam** pogled sa cipela na klompe ispred sebe.

---

³⁷ Orhan Pamuk, *Kafamda bir tuhaflık*, Yapı kredi yayınları, İstanbul, 2021, str. 228

³⁸ Sabahatin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı kredi yayınları, İstanbul, 1998, str. 16

³⁹ Jose Mauro Vasconcelos, *Şeker portakalı*, Can sanat yayınları, İstanbul, 2022, str. 50

U ovom primjeru *Google translate* je za kauzativnu formu *kaydırmak* koristio prijevod ‘prebaciti’ što može prenijeti značenje kauzativnog lika, ali bi možda adekvatniji prijevod bio glagol “skrenuti (pogled)”.

17. *Hayat ve zaruretler insana bir çok şeyler öğretti... Unutma...*⁴⁰ (Pogledano: 25.8.2024 u 19:28)

GT: “Život i nužnost **uče** ljude mnogim stvarima... Ne zaboravi... “

Ispravan prijevod: Život i nužnost **su naučili** ljude mnogim stvarima... Ne zaboravi...

Kao i u prethodnim primjerima koji su preuzeti iz književnih tekstova, *Google translate* je u ovoj rečenici ispravno preveo glagol *öğretmek*, s tim da je pogriješio u odabiru glagolskog vremena, upotrijebivši sadašnje vrijeme umjesto prošlog, kao što je u izvornoj rečenici.

18. *Maalesef kayıtlarda böyle bir çocuk yok ama seni biraz daha bekleteceğim. Bir araştırma yaptırıyorum. O zamana kadar kahve içelim, ne dersin?*⁴¹ (Pogledano: 24.8.2024 u 12:50)

GT: “Nažalost, takvog djeteta nema u evidencijama, ali ću vas **natjerati da čekate** još malo. Provodim jedno istraživanje. Do tada hajde da popijemo kafu zajedno, šta kažete.”

Ispravan prijevod: “Nažalost, takvog djeteta nema u evidenciji, ali **zamolit ću te da malo sačekate**. Provodim jedno istraživanje. Do tada hajde da popijemo kafu zajedno, šta kažete?”

Google translate je prvu rečenicu, u kojoj je prisutan kauzativni glagol *bekletmek*, preveo pogrešno jer je opet odabrao glagol “natjerati” kao ekvivalent kauzativnog značenja. Upotreba glagola *bekletmek* u budućem vremenu je gotovo idiomatiziran izraz koji se koristi u značenju “**zamolit ću Vas da sačekate**”. Da je u pitanju značenje molbe (**zamolit ću**), a ne prisile (**natjerat ću**), jasno je i iz nastavka u kojem je upotrijebljen optativ (*kahve içelim*) i učtivo pitanje (*ne*

⁴⁰ Sabahatin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı kredi yayınları, İstanbul, 1998, str. 11

⁴¹ Ethem Emin Nemutlu, *Yanlış hayat doğru yaşanmaz*, Olimpos yayınları, İstanbul, 2021, str. 89

dersin). U kontekstu prisile, govornik sigurno ne bi koristio tako blago intoniran jezik. Zbog toga je prijevod koji je ponudio *Google translate* netačan.

19. *Resim yapmak ve insanlar hakkındaki hükümlerimi bunlara **aksettirmek** istiyorum ve belki biraz da muvaffak oluyorum.*⁴² (Pogledano: 29.8.2024 u 11:39)

GT: “Želim da slikam slike i na njima **odražavam** svoje sudove o ljudima i možda sam malo uspješan.”

Alternativan prijevod:

- a) “Želim da slikam slike i na njih **reflektiram** svoje sudove o ljudima i možda u tome pomalo uspijevam.“
- b) “Želim da slikam slike koje će **odražavati** moje sudove o ljudima i možda u tome pomalo uspijevam.“

Glagol *aksettirmek* je kauzativni lik glagola *aksetmek* koji znači “odražavati se/reflektirati se”, zbog čega bi prijevod upotrijebljen u navedenom primjeru (odražavati) bi ispravan u nekom kontekstu, ali u ovoj rečenici to nije adekvatan prijevod. Iako ova dva glagola (odražavati/reflektirati) u bosanskom jeziku imaju isto značenje, očito je da se u određenim kontekstima upotrebljava samo jedan od njih, kao što je slučaj u ovom primjeru. *Google translate* nije prepoznao tu razliku između ova dva navedena glagola i upotrijebio je pogrešan glagol (odražavam). Druga verzija alternativnog prijevoda rezultat je značajne sintaksičke transformacije koja neutrališe kauzativno značenje, ali se čini kao privatljiv prijevod.

20. *Kızlarımı **evlendirdikten sonra** köyde hayatın tadı kalmadığı için uygun zamanlarda İstanbul'a gidiyorum.*⁴³ (Pogledano 29.8.2024 u 12:31)

GT: “Nakon udaje za kćerke, odlazim u Istanbul u zgodno vrijeme jer život na selu više nije ugodan.”

---

⁴² Sabahatin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı kredi yayınları, Istanbul, 1998, str. 88

⁴³ Orhan Pamuk, *Kafamda bir tuhaflık*, Yapı kredi yayınları, Istanbul, 2021, str. 265

Ispravan prijevod: “Nakon što sam udao svoje kćerke, život na selu više nije imao smisla, pa odlazim u Istanbul kad god je prilika.”

U ovom primjeru *Google translate* je napravio gramatičku grešku u prepoznavanju subjekta i objekta u rečenici. *Evlendirmek* je kauzativna forma glagola *evlenmek* (udati se, oženiti se). *Google translate* u prijevodu ove rečenice nije nije uopće prenio kauzativno stanje, što je rezultiralo skandaloznim prevodom u kojem se govornik sam udaje za svoje kćerke,

21. *Çatalını aldı, söylenerek patlıcanı karıştırdı.*⁴⁴ (Pogledano: 2.9.2024 u 13:23)

GT: Uzeo je viljušku i **promiješao** patlidžan gundajući.

Ispravan prijevod: Uzela je viljušku i **promiješala** patlidžan gundajući.

U ovom primjeru nalazi se glagol *karışmak* (miješati se) u faktitivnom stanju *karıştırmak* (miješati nešto, pročeprkati po nečemu, prevrtati nešto). *Google translate* nam je ponudio prijevod „promiješati“ što je ispravan prijevod. Jedina greška koju je *Google translate* napravio jeste nemogućnost prepoznavanja lica zbog nedostatka konteksta.

22. *Vedat'ın gövdesine değil, duvardaki çıplak kadına bakarak, „Git uyandır o zaman,“ dedim.*

„*Sahi uyandırayım değil mi?*“⁴⁵ (Pogledano: 3.9.2024 u 14:48)

GT: Gledajući ne u Vedatovo tijelo već u голу ženu na zidu, rekao sam: „ Idi **probudi je** onda.“

„Stvarno, **dozvoli mi da te probudim**, zar ne?“

Ispravan prijevod: Gledajući ne u Vedatovo tijelo već u голу ženu na zidu, rekao sam: „ Idi **probudi je** onda.“

„ Svarno, **da je probudim**, zar ne?“

---

⁴⁴ Orhan Pamuk, *Sessiz ev*, Can yayınları, İstanbul, 1991, str. 5

⁴⁵ Orhan Pamuk, *Sessiz ev*, Can yayınları, İstanbul, 1991, str. 49

Kauzativni glagol *uyandırmak* “(pro)buditi nekoga” dolazi od glagola *uyanmak* “probuditi se”. *Google translate* je u prvoj rečenici prepoznao kauzativ i ispravno preveo, dok je u drugoj rečenici ispravno preveo kauzativno stanje ali nije druge elemente glagolske konstrukcije (glagolski način i objektasku dopunu).

▪ ANALIZA KAUZATIVNIH KONSTRUKCIJA S GLAGOLIMA YAPTIRMAK, AFFETTIRMEK I HESAP AÇTIRMAK

U ovom potpoglavlju analizirat ćemo prijevode istih glagola u više različitih konteksta, kako bi se mogao izvući zaključak o djelovanju konteksta na prijevod istog glagola u kauzativnom liku.

23. *Bu evi cücelerini çok seven, II. Sultan Mehmet'in zevcesi ve I. Sultan Ahmet'in valideleri Handan Sultan yaptırmıştır.*⁴⁶ (Pogledano 3.9.2024 u 13:26)

GT: Ovu kuću je **sagradila** Handan sultanija, supruga sultana Mehmeda II i majka sultana Ahmeda I, koja je mnogo voljela svoje patuljke.

Glagol *yaptırmak* je kauzativni lik glagola *yapmak* „napraviti/uraditi“. U ovom primjeru gramatički subjekat je Handan sultanija, dok logički subjekat nije poznat, ali se može pretpostaviti da je tražila od nekoga/naredila nekome da sagradi kuću. Prijevod na bosanski jezik koji je ponudio *Google translate* je ispravan jer u ovakvim kontekstima u bosanskom jeziku kauzativnost ne mora biti eksplicitno izražena nego može proizlaziti iz konteksta.

24. *Matematik ödevimi Eren'e yaptırđm.*⁴⁷ (Pogledano: 3.9.2024 u 13:27)

GT: Eren **sam uradio** domaći zadatak iz matematike.

Ispravan prijevod: **Dao sam/Rekao sam** Erenu da mi uradi zadaću.

---

⁴⁶ Orhan Pamuk, *Sessiz ev*, Can yayınları, İstanbul, 1991, str. 10

⁴⁷ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/yapt%C4%B1rmak>

Google translate je ovu rečenicu u kojoj je prisutna kauzativna konstrukcija *yaptırmak* od glagola *yapmak* (uraditi), preveo pogrešno i nije uspio prepoznati kauzalnost. Kao što smo ranije spomenuli kauzativni glagoli izražavaju da subjekat uzrokuje vršenje radnje preko nekog izvršioca, te na osnovu toga dobijaju dopunu u dativu kojom se izražava logički subjekat radnje. Prilikom prevođenja ove rečenice *Google translate* nije ispravno izrazio logički subjekat radnje (Erena) i na taj način je kauzalnost ostala neiskazana.

25. *Çimleri ben biçmedim. Onun yerine işi küçük kardeşime yaptırdim.*⁴⁸ (Pogledano: 3.9.2024 u 13:30)

GT: Nisam kosio travnjak. Umjesto toga, **dao sam** svom mlađem bratu da radi posao.

Ispravan prijevod: **Rekao sam** svom mlađem bratu da to uradi.

U ovom primjeru se također nalazi kauzativna konstrukcija *yaptırmak* od glagola *yapmak* (uraditi). *Google translate* kod prevoda ove rečenice ispravno vrši odabir glagola kojim se u bosanskom jeziku izražava kauzativno. Prilikom prevođenja koristi glagol „dati“ i za razliku od prethodnog primjera, ovdje prepoznaje šta je gramatički, a šta logički subjekat. Međutim, možda bi adekvatiji prijevod bio „Rekao sam svom mlađem bratu da to uradi.“

26. *Daha önce otel rezervasyonu yaptırmalıydim.*⁴⁹ (Pogledano: 3.9.2024 u 13:32)

GT: Trebao sam ranije **rezervisati** hotel.

Kauzativna konstrukcija *rezervasyonu yaptırmak* se koristi i prevodi kao „rezervisati“ u kontekstu svakodnevnog govora, tako da je *Google translate* ponudio uspješan prevod. U ovakvim vrstama konstrukcija nije potrebno iskazati kauzalnost, već je dovoljno iskazati samo konačni rezultat radnje.

---

⁴⁸ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/yapt%C4%B1rmak>

⁴⁹ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/yapt%C4%B1rmak>

27. *Kürtaj yaptırmak istemeyen kadınları desteklemek üzere tasarlanmış programlar var mı?*⁵⁰ (Pogledano: 3.9.2024 u 13:35)

GT: Postoje li programi osmišljeni da podrže žene koje ne žele **da abortiraju**?

U ovom primjeru koristi se konstrukcija *kürtaj yaptırmak* (izvršiti abortus), u kojoj kauzativni glagol *yaptırmak* ukazuje na to da osoba ne izvodi sama radnju, već je inicira kod nekog drugog. U turskom jeziku u ovakvim kontekstima obavezno je izražavanje kauzalnosti dok u bosanskom jeziku uglavnom nije potrebno iskazivati kauzalnost. *Google translate* ispravno prevodi rečenicu bez eksplicitno iskazane kauzalnosti, jer je značenje jasno preneseno kroz pojam „abortirati“. Fokus prijevoda je na konačnom rezultatu radnje.

28. *Dövme yaptırmayı düşündüm ama bu düşüncemden vazgeçtim.*⁵¹ (Pogledano: 3.9.2024 u 13:40)

GT: Razmišljao sam da **se tetoviram**, ali sam odustao od ove ideje.

Konstrukciju *dövme yaptırmak* (tetovirati) koja se nalazi u ovom primjeru, *Google translate* ponovo ispravno prevodi. Također i u ovom primjeru nije potrebno iskazivati kauzalnost u prevodu na bosanski jezik jer se podrazumijeva da je osoba otišla kod nekoga da se tetovira i da to nije sama uradila. U bosanskom jeziku bi se ta druga situacija, odnosno da ee osoba „sama istetovirala/sama izradila tetovažu“. *Google translate* prilikom prevođenja koristi glagol „tetovirati“ što je prirodan način izražavanja u bosanskom jeziku, te se ne narušava značenje rečenice.

29. *Bu yıl birçok insan gribe karşı aşı yaptırdı.*⁵² (Pogledano: 3.9.2024 u 13:42)

GT: Mnogo ljudi se ove godine **vakcinisalo** protiv gripe.

---

⁵⁰ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/yapt%C4%B1rmak>

⁵¹ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/yapt%C4%B1rmak>

⁵² <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/yapt%C4%B1rmak>

U ovom primjeru imamo kauzativnu konstrukciju *aşı yaptırmak* (vakcinisati se) koju *Google translate* ispravno prevodi, pri tome ispravno vršeći odabir glagola u bosanskom jeziku. Ova konstrukcija implicira da osoba ne izvodi radnju sama, već je inicira kod nekog drugog. Iako u ovom primjeru kauzalnost nije izražena, prijevod daje jasan i razumljiv konačan rezultat radnje.

30. *Daha çok yaptırdığı hayır eserleriyle tanınan Darussaade ağası.*⁵³ (Pogledano: 3.9.2024 u 13:45)

GT: Darussaade aga, poznat uglavnom po dobrotvornim djelima koje **je naručio**.

Ispravan prijevod: „Darussaade aga, poznat uglavnom po dobrotvornim djelima koje **je podigao**.“

U primjeru 28. nalazi se kauzativna konstrukcija *yaptırmak* od glagola *yapmak* (uraditi/napraviti). Kauzativni glagoli izražavaju da subjekat uzrokuje vršenje radnje preko nekog izvršioca, te na osnovu toga dobijaju i dopune u dativu. *Google translate* prilikom prevođenja ovog primjera koristi glagol „naručiti“, čime izražava kauzalnost. Međutim, ovo je jedan od primjera u kojima se u bosanskom jeziku kauzalnost uglavnom ne izražava eksplicitno. Podrazumijeva se da aga nije sam gradio djela već je „naručio/platio“ njihovu gradnju.

31. *III. Ahmet'in Yenicami Külliyesin'de yaptırdığı kütüphane.*⁵⁴ (Pogledano: 3.9.2024 u 13:47)

GT: Biblioteka **koju je izgradio** Ahmed III u društvenom kompleksu Yenicami.

Google translate u ovom primjeru kauzativnu konstrukciju *yaptırmak* prevodi kao „sagraditi“. Ova konstrukcija označava da je sultan Ahmed III tražio/zapovijedio izgradnju biblioteke, te da nije lično izveo tu radnju. *Google translate* ispravno prevodi ovaj primjer, iako se kauzalnost ne iskazuje eksplicitno. Kao i u prethodnim primjerima gdje smo mogli vidjeti taj odnos između gramatičkog i logičkog subjekta, i u ovom primjeru sultan Ahmed III je gramatički subjekat, dok

---

⁵³ <https://islamansiklopedisi.org.tr/besir-aga-haci>

⁵⁴ <https://islamansiklopedisi.org.tr/yenicami-kutuphanesi>

logički subjekat nije izražen. Može se pretpostaviti da je od nekoga tražio izgradnju biblioteke. Fraza „koju je izgradio“ jasno prenosi značenje jer nema potrebe da se naglašava da je radnju izvršio neko drugi po njegovoj zapovijedi.

32. *Kahire'de Osmanlı Valisi Mahmud Paşa'nın yaptırdığı cami ve türbe.*⁵⁵ (Pogledano: 3.9.2024 u 13:50)

GT: Džamija i grobnica koju **je izgradio** osmanski guverner Mahmud paša u Kairu.

Slično kao i u prethodnom primjeru, i ovdje se koristi kauzativna konstrukcija *yaptırmak*, koja označava da Mahmud paša nije lično izgradio džamiju i turbe, već je tražio njihovu izgradnju od nekoga, da je nekome dao/zapovijedio da izgradi džamiju i turbe.

33. *Sivas'ta Selçuklu Sultan I. İzzeddin Keykavus'un yaptırdığı darüşşifa.*⁵⁶ (Pogledano: 3.9.2024 u 13:52)

GT: Bolnica koju **je izgradio** seldžučki sultan İzzeddin Keykavus I u Sivasu.

Još jedan primjer gdje se opet susrećemo sa kauzativnom konstrukcijom *yaptırmak*. Ova konstrukcija implicira da je sultan naredio/tražio izgradnju bolnice, ali nije bio direktno uključen u njenu izgradnju. I u ovom primjeru logički subjekat je izostavljen, ali se može pretpostaviti da je tražio od nekoga izgradnju bolnice. Na osnovu toga *Google translate* prilikom prevođenja nudi ispravan prijevod koristeći glagol „izgraditi“.

34. *Bir yatırımcı burada lüks daireler inşa ettirmek istiyordu.*⁵⁷ (Pogledano 3.9.2024 u 13:56)

GT: Investitor je ovdje želio **izgraditi** luksuzne stanove.

---

⁵⁵ <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-pasa-camii-ve-turbesi>

⁵⁶ <https://islamansiklopedisi.org.tr/keykavus-i-darussifasi>

⁵⁷ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/in%C5%9Fa+ettirmek>

U ovom primjeru smo koristili kauzativnu konstrukciju *inşa ettirmek* (izgraditi) od glagola *inşa etmek* (graditi). Kao i u prethodnim primjerima, logički subjekat je izostavljen, odnosno informacija da je investitor želio nekoga angažovati da izgradi stanove. *Google translate* ovu konstrukciju jednostavno prevodi kao „izgraditi“, odnosno ne iskazuje kauzalnost već samo konačni rezultat radnje, što je u bosanskom jeziku adekvatan prevod u ovakvom kontekstu.

U narednim primjerima navodimo kauzativnu konstrukciju *affettirmek* i kako *Google translate* prevodi primjere sa ovim glagolom:

35. *Kendini bana affettirmek için bir şey yapmana gerek yok.*⁵⁸ (Pogledano: 3.9.2024 u 14:01)

GT: Ne moraš ništa učiniti **da ti oprostim**.

Ispravan prijevod: Ne moraš ništa učiniti da bi **se iskupio**.

Kauzativna konstrukcija *affettirmek* dolazi od glagola *affetmek* (oprostiti), te označava da neko na neki način uzrokuje da neko drugi oprost, pređe preko nečega. Kao što smo već rekli, značenje uzročnosti može se izraziti glagolima „reći, dati, zamoliti, tražiti, natjerati, dozvoliti i sl.“ Na osnovu konteksta mi biramo koji ćemo glagol upotrijebiti. U slučaju navedenog primjera *Google translate* je prilikom prevođenja upotrijebio glagol „oprostiti“, što se može prihvatiti kao ispravno jer drugi dio rečenice *bir şey yapmana gerek yok* (Ne moraš ništa učiniti) implicira da osoba nešto čini kako bi djelovala na logički subjekt „da mu oprost“. Iako je i navedena verzija prihvatljiva, možda bi ipak adekvatniji prevod bio glagol „iskupiti se“ (Ne moraš ništa učiniti da bi **se iskupio**.)

36. *Sanırım bu kez gerçekten kendisini affettirmek istiyor.*⁵⁹ (Pogledano 3.9.2024 u 14:03)

GT: Mislim da ovaj put zaista želi **da se iskupi**.

---

⁵⁸ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/affettirmek>

⁵⁹ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/affettirmek>

Google translate u ovom primjeru ispravno prevodi rečenicu koristeći glagol „iskupiti se“, što odgovara značenju uzročnosti u datom kontekstu. Upotrebom glagola „iskupiti se“ naglašava se namjera subjekta da kroz svoje postupke osigura oprost.

37. *Kendini affettirmek gibi bir niyeti yoktur üstelik.*⁶⁰ (Pogledano: 3.9.2024 u 14:04)

GT: Štaviše, on nema namjeru **da se iskupi**.

U ovom primjeru imamo još jednu kauzativnu konstrukciju *affettirmek* od glagola *affetmek* (oprostiti). *Google translate* i u ovom primjeru prilikom prevođenja na bosanski jezik ispravno vrši odabir glagola „iskupiti se“.

38. *Affettirmek için ona çiçek alırım.*⁶¹ (Pogledano: 3.9.2024 u 14:06)

GT: Kupiću joj cvijeće **da joj oprostim**.

Ispravan prijevod: Kupiću joj cvijeće **da se iskupim**.

Još jedan od primjera sa kauzativnom konstrukcijom *affettirmek*, koju *Google translate* ovaj put pogrešno prevodi. Google ovu rečenicu prevodi kao da je logički subjekat kauzativnog glagola prvo lice jednine (da joj oprostim), što nije tačno. Kao i u prethodnim primjerima, odgovarajući prijevod bi glasio „Kupiću joj cvijeće **da se iskupim**.“

39. *İngiltere'de banka hesabı açtırmak isteyen öğrencilere okul yetkilileri yardımcı olmaktadır.*⁶² (Pogledano: 3.9.2024 u 14:10)

GT: Školski službenici pomažu učenicima koji žele **da otvore bankovni račun** u Engleskoj.

U ovom primjeru nalazi se kauzativna konstrukcija glagola *açtırmak* koji dolazi od glagola (otvoriti). *Hesap açmak* bi doslovno značilo “otvoriti račun”, dok bi kauzativni lik *hesap açtırmak* značio “tražiti (od nekoga) da otvori račun”. *Google translate* prilikom prevođenja ovog primjera

---

⁶⁰ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/affettirmek>

⁶¹ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/affettirmek>

⁶² <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/hesab%C4%B1+a%C3%A7t%C4%B1rmak>

na bosanski jezik ne izražava kauzativ, već koristi aktivni lik što je ispravan prevod u bosanskom jeziku. U bosanskom jeziku se podrazumijeva da osoba ne otvara svoj račun lično već traži od službenika banke da to uradi, dok se u turskom jeziku iskazuje kauzativnost ali se ne iskazuje logički subjekat, u ovom slučaju službenik banke.

40. *Plak şirketini kayıt ettirdim ve hesap açtırmak için evrak işlerini hallettim.*⁶³ (Pogledano: 3.9.2024 u 14:15)

GT: **Registrovao sam** diskografsku kuću i uradio papirologiju **za otvaranje računa.**

Navodimo još jedan primjer sa dvije kauzativne konstrukcije *hesap açtırmak* i *kayıttirmek*, koje *Google translate* ispravno prevodi. Kao i u prethodnom slučaju, u turskom jeziku je u ovakvim kontekstima obavezno iskazivanje kauzalnost, iako se ne navodi logički subjekt, dok se u bosanskom jeziku ne iskazuje ni kauzalnost već se koristi aktivni lik glagola.

41. *Bugün sonunda hesap açtırmak için bankaya gittim.*⁶⁴ (Pogledano: 3.9.2024 u 14:21)

GT: Danas sam konačno otišao u banku **da otvorim račun.**

Navodimo još jedan primjer kako *Google translate* prevodi kauzativnu konstrukciju *hesap açtırmak*. Ponovo možemo vidjeti da prilikom prevođenja na bosanski jezik ispravno vrši odabir glagola „otvoriti (račun)“. Tome najviše doprinosi ustaljenost ove fraze u svakodnevnom govoru.

42. *Bazen gözleri açtırmak için şok edici şeyler söylüyorum.*⁶⁵ (Pogledano: 3.9.2024 u 14:27)

GT: Ponekad kažem šokantne stvari **da otvorim oči.**

Ispravan prijevod: Ponekad kažem šokantne stvari **da otvorim ljudima oči.**

---

⁶³ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/hesab%C4%B1+a%C3%A7t%C4%B1rmak>

⁶⁴ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/hesab%C4%B1+a%C3%A7t%C4%B1rmak>

⁶⁵ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/a%C3%A7t%C4%B1rmak>

U ovom primjeru se nalazi kauzativna konstrukcija *gözleri açtırmak*, koja se može prevesti i kao fraza „otvoriti **nekome** oči“, u smislu navesti nekoga da uvidi istinu. *Google translate* kod prevođenja ove fraze na bosanski jezik ne izražava kauzalnost, što rezultira značenje da osoba otvara svoje oči u fizičkom smislu. Iako u turskom jeziku nije izražen logički subjekat, u prijevodu na bosanski jezik nužno je izraziti logički subjekt da bi konstrukcija imala preneseno značenje.

43. *Bazen bir insana kapılarını açtırmak bu kadar kolaydır işte.*⁶⁶ (Pogledano: 3.9.2024 u 14:30)

GT: Ponekad je tako lako **natjerati osobu da otvori svoja vrata**.

U ovom primjeru imamo još jednu kauzativnu konstrukciju *açtırmak*, koju *Google translate* prevodi koristeći leksičko–sintaksičko sredstvo za izražavanje kauzativa „**natjerati** nekoga da nešto uradi“. Izvan konteksta ovaj prijevod je prihvatljiv jer je teško pronaći neku konstrukciju koja ne implicira oblik kauzativnost (prisila, ubjeđivanje, traženje, omogućavanje i sl.).

44. *Patron bir telefon görüşmesi yapmak için mektubu yazdırmayı bıraktı.*⁶⁷ (Pogledano: 3.9.2024 u 14:35)

GT: Šef je prestao **da štampa** pismo da bi telefonirao.

Ispravan prijevod: Šef je prestao **diktirati** pismo da bi telefonirao.

U narednim primjerima se nalazi kauzativna konstrukcija *yazdırmak* koja dolazi od glagola *yazmak* (pisati). *Google translate* prilikom prevođenja ove konstrukcije na bosanski jezik, umjesto glagola „diktirati“ koji ispravno prenosi kauzativno značenje, koristi glagol „štampati (pismo)“. Na osnovu konteksta, adekvatniji prijevod bi glasio „**Šef je prestao diktirati pismo da bi telefonirao.**“

---

⁶⁶ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/a%C3%A7t%C4%B1rmak>

⁶⁷ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/yazd%C4%B1rmak>

45. *Bir ödev daha yazdırmak yerine annemlerle konuşamaz mısın?*⁶⁸ (Pogledano 3.9.2024 u 14:43)

GT: Zar ne možeš razgovarati sa mojim roditeljima umjesto da me **tjeraš da napišem** još jedan zadatak?

Ispravan prijevod: Zar ne možeš razgovarati sa mojim roditeljima umjesto da mi **daješ** da pišem još jedan zadatak?

U ovom primjeru možemo vidjeti kako *Google translate* u prijevodu kao leksičko – sintaksičko sredstvo koristi konstrukciju „**natjerati** da neko nešto uradi“, iako nema nikakvog indikatora prisile. Na osnovu toga, umjesto ove prijevodne varijante „natjerati“, adekvatnije bi bilo koristiti prijevod koji je više neutralnog značenja. Dakle, prijevod bi mogao glasiti „Zar ne možeš razgovarati sa mojim roditeljima umjesto da mi **daješ** da pišem još jedan zadatak?“

46. *Çocuk yazdırmak için hangi belgeler gerekir?*⁶⁹ (Pogledano: 3.9.2024 u 14:50)

GT: Koji dokumenti su potrebni **za štampanje** djeteta?

Ispravan prijevod: Koji dokumenti su potrebni **za upis** djeteta?

U ovom primjeru *Google translate* ima poteškoća prilikom prevođenja kauzativne konstrukcije *yazdırmak*, jer ne prepoznaje njeno pravo značenje. Umjesto glagola „upisati“, koji ispravno prenosi pravo značenje ove rečenice, Google upotrebljava glagol „štampati“. Ovakav prijevod nije adekvatan, umjesto njega ispravan prijevod glasi „Koji dokumenti su potrebni **za upis** djeteta?“.

47. *Belki de bedelini ödettirmek için geliyordur.*⁷⁰ (Pogledano: 3.9.2024 u 14:56)

GT: Možda on dolazi **da te natjera da platiš** cijenu.

---

⁶⁸ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/yazd%C4%B1rmak>

⁶⁹ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/yazd%C4%B1rmak>

⁷⁰ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/%C3%B6dettirmek>

Još jedan od primjera gdje *Google translate* prilikom prevođenja, kao leksičko – sintaksičko sredstvo koristi konstrukciju „**natjerati** nekoga da nešto uradi“, što je ispravan prijevod jer je prisutno gomilanje kauzativnih sufiksa „öde+t+tir+mek“ koje izražava „prisilu“.

48. *Çanta için bana beş dolar ödettiler.*⁷¹ (Pogledano 3.9.2024 u 14:58)

GT: **Natjerali su me da platim** pet dolara za torbu.

Ispravan prijevod: **Naplatili su mi** torbu pet dolara.

U ovom primjeru, kao i u prethodnom, *Google translate* ponovo koristi konstrukciju „**natjerati** nekoga da nešto uradi“, iako nema indikatora prisile. Umjesto glagola „naplatit“ koji bi u ovom kontekstu bolje izrazio pravo značenje rečenice, Google je upotrijebio glagol „natjerati“. Na osnovu toga adekvatniji prijevod bi glasio „**Naplatili su mi torbu pet dolara.**“

---

⁷¹ <https://context.reverso.net/translation/turkish-english/%C3%B6dettirmek>

ZAKLJUČAK

U ovom završnom radu pod nazivom “Kako *Google translate* prevodi faktitivno – kauzativne glagole sa turskog jezika na bosanski” detaljno smo analizirali izazove i ograničenja sa kojima se *Google translate* suočava prilikom prevođenja ovih specifičnih jezičnih struktura. Nakon kratkog uvoda, u kojem smo objasnili važnost ove teme, osvrnuli smo se na historiju mašinskog prevođenja sa posebnim fokusom na rad *Google translate-a*, najpoznatijeg besplatnog alata za prevođenje.⁷² Predstavili smo osnovne karakteristike faktitivno – kauzativnih glagola u turskom jeziku i kako se oni izražavaju u bosanskom jeziku. Nakon teorijskog dijela, prešli smo na analizu primjera koji su preuzeti iz turskih serija, književnih tekstova i internetskih stranica za učenje jezika. Analiza nam je omogućila da detaljno ispitamo kako *Google translate* prevodi, te da ukažemo na propuste i probleme ali i uspješne prijevode.

Analiza prevoda faktitivno–kauzativnih glagola sa turskog na bosanski jezik koje nudi *Google translate* potvrdila je da postoje značajni izazovi prevođenja ovakvih konstrukcija. Kao što smo već ranije naveli, faktitiv i kauzativ se u turskom jeziku izražavaju morfološkim putem pomoću sufiksa, koji najčešće označavaju da neko uzrokuje ili inicira radnju, dok se u bosanskom jeziku to značenje obično izražava leksičko-sintaksičkim a ne morfološkim sredstvima. *Google translate* pokazuje poteškoće prilikom prepoznavanja kompleksnih morfoloških formacija i često ne uspijeva prenijeti pravo značenje izvorne rečenice na bosanski jezik.

Google translate često griješi kod prevođenju idomatskih izraza ili frazema iz turskog jezika koje uključuju kauzativne glagole. Ovakvi izrazi imaju figurativno značenje u turskom jeziku koje nije moguće doslovno prevesti na bosanski jezik. To se moglo vidjeti u primjeru 3 gdje je frazem *Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü* preveden doslovno “Ne tjerajte ga da otvori kutiju, ne tjerajte ga da govori loše stvari!”, umjesto u prenesenom značenje “Vući nekoga za jezik”.

Kod sedam analiziranih primjera utvrdili smo da *Google translate* prilikom prevođenja kao leksičko–sintaksičko sredstvo koristi konstrukciju “natjerati nekoga da uradi” iako nije bilo kontekstualnog ili gramatičkog indikatora prisile kao što je npr. prilog *zorla*. Na osnovu toga smo

---

⁷² U periodu nakon prijave ove teme pojavili su novi aliti kao rezultat razvoja vještačke inteligencije, stoga treba naglasiti da se ova konstatacija odnosi na period prijave ove teme završnog rada.

zaključili da je bolje koristiti prijevode koji imaju neutralnu konstrukciju “dati/reći (nekome) da uradi ili tražiti (od nekoga) da uradi”. Naveli smo i dva primjera gdje su u kontekst bili uključeni indikator prisile *zorla* ili gdje je bilo prisutno gomilanje kauzativnih nastavaka, te smo na osnovu toga zaključili da je ispravan odabir leksičko–sintaksičkog sredstva “natjerati nekoga da uradi” koje nam je *Google translate* ponudio.

Analizirali smo i nekoliko primjera u kojima su bile kauzativne konstrukcije sa glagolima *yaptırmak*, *affettirmek*, *yazdırmak* i *hesap açtırmak*. Od 12 primjera sa glagolom *yaptırmak*, *Google translate* je 4 primjera preveo glagolom „izgraditi“, dok je kod ostalih koristio glagole „sagraditi/dati/naručiti da se (sagradi)“, a kod jednog primjera nije prepoznao kauzalnost. U kontekstima, u kojima su upotrijebljeni ovi glagoli, u bosanskom jeziku nije potrebno – iako nije ni pogrešno - izražavanje kauzalnosti (**Dao je sagraditi** džamiju), dovoljno je samo izraziti konačan rezultat radnje (**Izgradio je** džamiju). Prevodna varijanta „naručiti“, koju *Google* nudi u jednom primjeru, u ovakvom kontekstu je neprihvatljiva. Također, naveli smo primjere kompozitnih glagola kao što su, *kürtaj yaptırmak*, *rezervasyon yaptırmak*, *dövme yaptırmak*, *aşı yaptırmak*, koje *Google translate* uspješno prevodi i pravilno vrši odabir glagola u bosanskom jeziku.

Kada je riječ o mašinskom prevođenju, ovi nedostaci ukazuju na važnost daljeg razvoja tehnologije koja bi bolje prepoznavala morfološke i sintaksičke strukture. Unapređenje algoritama za prepoznavanje konteksta ključno je poboljšanje tačnosti prijevoda, posebno kod jezika kao što je turski jezik za koji su karakteristične složene morfološke strukture. Iako *Google translate* predstavlja koristan alat za prevođenje, ipak je ograničen na osnovna razumijevanja i prevođenja jednostavnih tekstova. Zbog tih ograničenja *Google translate* se suočava sa poteškoćama prilikom prevođenja kompleksnih jezičnih struktura, kao što su faktitivno–kauzativni glagoli u turskom jeziku. Na osnovu toga, potrebna su dalja istraživanja i razvoj kako bi se poboljšala tačnost prijevoda. Razvoj algoritama koji mogu bolje razumjeti kontekst i kulturne specifičnosti ovih jezika, bio bi važan za prevazilaženje trenutnih ograničenja mašinskog prevođenja.

Lista faktitivno–kauzativnih konstrukcija, prevodni ekvivalent koji nudi *Google translate* i njihov ispravan prijevod:

Faktivno – kauzativni glagol	Google translate	Ispravan prijevod
IMZALATMAK	NATJERATI DA POTPIŠE	DATI DA (NEKO) POTPIŠE
BEKLETMEK	NATJERATI DA ČEKA	OSTAVITI/ZAMOLITI (NEKOGA) DA ČEKA
KENDINI AFFETTIRMEK	NATJERATI (NEKOGA) DA OPROSTI	ISKUPITI SE
BUKET YAPTIRMAK	DATI NAPRAVITI BUKET	KUPITI BUKET
UYANDIRMAK	PROBUDI SE	PROBUDITI (NEKOGA)
AĞLATMAK	RASPLAKATI	RASPLAKATI
(CAMII) YAPTIRMAK	IZGRADITI DŽAMIJU	IZGRADITI DŽAMIJU
(MEKTUBU) YAZDIRMAK	NATJERATI (NEKOGA) DA NAPIŠE PISMO	DATI (NEKOME) DA NAPIŠE PISMO
HESAP AÇTIRMAK	OTVORI RAČUN	OTVORITI RAČUN
ANLATTIRMAK	NATJERATI (NEKOGA) DA PRIČA	TRAŽITI OD (NEKOGA) DA ISPRIČA
SAÇI KESTIRMEK	DATI DA SE OŠIŠA	OŠIŠATI SE
AKSETTIRMEK	ODRŽAVATI	REFLEKTIRATI/ODRAŽAVATI
ÖDETTIRMEK	NATJERATI DA PLATI	NATJERATI (NEKOGA) DA PLATI
DÖVDÜRMEK	PREBITI	REĆI/NAREDITI NEKOME DA PRETUČE

LİTERATURA

- Akça, Tuba Ayık, *Edebi metinlerde ve uzmanlık alan metinlerinde makine çevirisinin olanakları/olanaksızlığı: çevirmenin değişen görev tanımlarına yeniden bakmak*, RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (30), 1321 – 1343 str.
- Čaušević, Ekrem, *Gramatika suvremenog turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996, 553 str.
- Čausević, Ekrem i Kerovec, Barbara, *Turski i hrvatski u usporedbi i kontrastiranju: Sintagma i jednostavna rečenica*, Ibis grafika, Zagreb, 2021, 319 str.
- Çotuksöken, Yusuf i Bak, Kemal, *İlkokul ve ortaokullar için atasözleri sözlüğü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2022, 186 str.
- Emin Nemutlu, Ethem, *Yanlı hayat doğru yaşanmaz*, Olimpos Yayınları, İstanbul, 2021, 149 str.
- Kara, Funda, *Oldurganlık ve Ettirgenlik Çatı Eklerinin İşlevleri*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 5(3), 1204 – 1215 str.
- Koerner, E.F.K. and Asher, R.E., *Concise History of the Language Sciences: From the Sumerians to the Cognitivists*, Pergamon Press, Oxford, 1995, 509 str.
- Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, 1028 str.
- Pamuk, Orhan, *Kafamda bir tuhaflık*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2021, 480 str.
- Pamuk, Orhan, *Sessiz ev*, Can Yayınları, İstanbul, 1991, 292 str.
- Parlak, Dr. Hatice, Uslu Üstten, Doç. Dr. Aliye, Kardaş, Dr. Demet, Kaplan, Yrd. Doç. Dr. Hasan, Güneş Ulus, Dr. Asuman, Mehmet, Doç. Dr. Gülsün, *Akademik Türkçe 1 (Uluslararası Öğrenciler İçin)*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2017
- Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998, 160 str.
- Vasconcelos, Jose Mauro, *Şeker Portakalı*, Can Sanat Yayınları, İstanbul, 2022, 183 str.

INTERNET IZVORI:

- <https://blog.google/products/translate/ten-years-of-google-translate/>
- <https://context.reverso.net/translation/>
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/>
- <https://sozluk.gov.tr/>
- <https://tureng.com/en/turkish-english>

SERIJE:

- Adını Feriha Koydum, Medyapım, 14 Januar 2011 – 14 Decembar 2012
- Aşk – I Memnu, Kanal D, 4 August 2008 – 24 Juni 2010
- Kızıl goncalar, NOW, 18 Decembar 2023 –
- Kızılılık şerbeti, Show Tv, 28 Oktobar 2022 –
- Yargı, Kanal D, 19 Septembar 2021 – 26 Maj 2024